

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ДЕРЖАВНОГО
ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ**

Випуск 31

Львів 2015

УДК 57+58+591.5+502.7:069

Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2015. – Вип. 31. – 190 с.

До 31-го випуску увійшли статті з музеології, екології, зоології, ботаніки, а також інформація про музейні проекти і діяльність музею у поточному році.

Для екологів, ботаніків, зоологів, палеонтологів, працівників природничих музеїв, заповідників, національних парків та інших природоохоронних установ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Чернобай Ю.М. д-р біол. наук, проф. (*головний редактор*); Берко Й.М. д-р біол. наук, проф.; Бокотей А.А. канд. біол. наук, с.н.с.; Волгін С.О. д-р біол. наук, проф.; Дригант Д.М. д-р г.-м. наук, с.н.с.; Капрусь І.Я. д-р біол. наук, с.н.с.; Климишин О.С. д-р біол. наук, с.н.с. (*науковий редактор*); Малиновський А.К. д-р с.-г. наук; Орлов О.Л. канд. біол. наук (*відповідальний секретар*); Тасенкевич Л.О. д-р біол. наук, проф.; Третяк П.Р. д-р біол. наук, проф.; Царик Й.В. д-р біол. наук, проф.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Чернобай Ю.Н. (*главный редактор*), Берко И.Н., Бокотей А.А., Волгин С.А., Дригант Д.М., Капрусь И.Я., Климишин А.С. (*научный редактор*), Малиновский А.К., Орлов О.Л. (*ответственный секретарь*), Тасенкевич Л.А., Третяк П.Р., Царик И.В.

EDITORIAL BOARD

Chernobay Y.M. (*Editor-in-Chief*), Berko I.M., Bokotey A.A., Volgin S.O., Drygant D.M., Kaprus I.Y., Klymyshyn O.S. (*Scientific Editor*), Malynovsky A.K., Orlov O.L. (*Managing Editor*), Tassenkevich L.O., Tretjak P.R., Tsaryk I.V.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державного природознавчого музею*

ISSN 2224-025X

© Наукові записки ДПМ, 2015

УДК 594

Гураль-Сверлова Н.В.

ЕКЗОТИЧНІ МОЛЮСКИ У ФОНДАХ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ НАН УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ЕКСПОЗИЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Серед матеріалів науково-допоміжного фонду знаходиться колекція черепашок екзотичних молюсків (переважно морських, а також наземних і прісноводних). Станом на кінець березня 2015 р. у ній визначено 195 видів з 64 родин і 3 класів. Частина матеріалів поки що визначена лише до роду або навіть до родини, особливо серед двостулкових молюсків. Обговорюються можливі форми експозиційного використання черепашок екзотичних молюсків.

Ключові слова: екзотичні молюски, музейна колекція, експонування, Державний природознавчий музей, Львів, Україна.

З часів заснування музею його експозиція носила регіональний характер, але на ній були представлені також окремі екзоти, особливе місце серед яких завжди посідали молюски. За свідченням самого засновника музею Володимира Дідушицького [3], у першій музейній експозиції виняток було зроблено для колекції морських молюсків та інших морських тварин (коралів, морських їжаків тощо), зібраних його матір'ю Пауліною Дідушицькою. На той час це була «єдина колекція закордонного походження», представлена для огляду.

В усіх наступних музейних експозиціях також були представлені морські тропічні молюски. Зокрема, в останній експозиції, яка проіснувала до закриття музею на капітальний ремонт у 1995 р., була показана стулка велетенської тридакни, черепашка наутілуса, інші екзотичні морські молюски.

Зараз екзотичні види молюсків представлені в основній (науковій) [1] і науково-допоміжній частині малакологічного фонду музею. В останньому випадку вони виділені в ту частину матеріалів, які не мають наукового значення (через відсутність етикеток з місцями збору), але можуть бути використані з експозиційною метою.

Матеріал і методика досліджень

У роботі наведено результати проведеного в 2010-2014 рр. впорядкування частини матеріалів науково-допоміжного фонду, які стосуються екзотичних для України видів молюсків і можуть бути в подальшому використані в постійній музейній експозиції, на тимчасових тематичних виставках або у формі віртуального експонування з освітньою метою [2]. У систематичному переліку вказано лише ті матеріали, які вдалося визначити до виду.

Результати досліджень

На даний час у науково-допоміжному фонді музею представлена досить репрезентативна добірка екзотичних видів молюсків, переважно морських. Найстаріші зразки, очевидно, можуть зберігатися в музеї ще з XIX ст. [3], проте це

неможливо точно встановити через відсутність або неповноту етикеток (часто лише назва виду, не завжди правильна).

За останні роки вдалося поповнити матеріали експозиційного призначення деякими атрактивними видами екзотичних морських молюсків, відсутніми у старішій частині колекції, проте не рідкими зараз у сувенірних крамницях. Це стосується, зокрема, низки видів *Surgaeidae*, *Strombidae* та *Murgicidae*, а серед зразків великого розміру – черепашок рогатого касіса (*Cassia cornuta*). Ці та інші черепашки придбані працівниками лабораторії малакології музею або подаровані іншими особами.

У 2014 р. вдалося започаткувати цілеспрямоване поповнення колекції черепашками тих видів екзотичних наземних і прісноводних молюсків, які утримують зараз у тераріумах або акваріумах, передусім представниками родини *Achatinidae*. У цьому процесі вирішальну роль відіграють вітчизняні снейлкіпери. Наприкінці 2014 – на початку 2015 р. до малакологічного фонду музею передали порожні черепашки наземних тропічних молюсків Ю. Думанська (м. Київ, розплідник «Ula-Park») і Т. Гук (м. Київ).

Процес визначення нових надходжень і старіших фондових матеріалів нерідко ускладнений відсутністю або неповнотою визначників по окремих групах молюсків або окремих територіях. Станом на кінець березня 2015 р. у науково-допоміжному фонді вдалося визначити 195 видів з 64 родин і 3 класів (їх перелік наведено нижче). Частина матеріалів поки що визначена лише до роду або навіть до родини, особливо серед двостулкових молюсків. Деякі визначення вимагають додаткового уточнення.

Анотований перелік екзотичних видів молюсків у науково-допоміжному фонді (умовні позначення: ЕМ – номер у переліку матеріалів експозиційного призначення, М – морський, Н – наземний, П – прісноводний, * – надходження кінця ХХ – початку ХХІ ст.)

Клас *Gastropoda* – черевоногі

Родина *Acavidae*

1) *Acavus phoenix* (L.Pfeiffer, 1854) – Акавус-фенікс – Н, ЕМ457

Родина *Achatinidae*

*2) *Achatina achatina* (Linnaeus, 1758) – Звичайна ахатіна – Н, ЕМ432

*3) *Achatina fulica* Bowdich, 1822 – Ахатіна фуліка, східноафриканська ахатіна – Н, ЕМ414, ЕМ427, ЕМ434

У малакологічному фонді зберігаються черепашки статевозрілих (ЕМ414) і молодих особин – з типово забарвленими черепашками (ЕМ434) і з жовтуватими черепашками без темного малюнка, відомими як var. *rodatzi* (ЕМ427).

*4) *Achatina reticulata* (L.Pfeiffer, 1845) – Сітчаста ахатіна – Н, ЕМ437

*5) *Achatina zebra* (Bruguière, 1792) – Ахатіна-зебра – Н, ЕМ323

*6) *Archachatina adelinae* (Pilsbry, 1905) – Архachatіна Аделіни – Н, ЕМ441

*7) *Archachatina camerunensis* (d'Ailly, 1896) – Камерунська архachatіна – Н, ЕМ440

*8) *Archachatina marginata* (Swainson, 1821) – Облямована архachatіна – Н, ЕМ432, ЕМ435

Цей вид має багато форм з неясним таксономічним статусом. Поки що в малакологічному фонді, крім типової форми (ЕМ432), зберігається також одна черепашка *A. marginata* var. *egregia* (ЕМ435).

*9) *Pseudachatina leiana* (Grateloup, 1839) – Псевдахатіна Леа – Н, ЕМ439

Родина Ampullariidae

- *10) *Asolene spixi* (d'Orbigny, 1837) – Спіксі, ампулярія спіксі – П, EM413
- 11) *Pila ampullacea* (Linnaeus, 1758) – Азійська гігантська ампулярія – П, EM267
- *12) *Potamea diffusa* Blume, 1957 – Гостро-завиткова ампулярія – П, EM412

Родина Ampullinidae

- 13) *Cernina fluctuata* (Sowerby, 1825) – Хвиляста церніна – М, EM37

Родина Babylonidae

- *14) *Babylonia zeylanica* (Bruguère, 1789) – Бабілонія (вавілонська вежа) – М, EM101

Родина Bradybaenidae

- 15) *Cochlostyla portei* (L.Pfeiffer, 1861) – Кохлостіла – Н, EM419
- 16) *Helicostyla viridostriata* (Lea, 1840) – Зеленосмугова хелікостіла – Н, EM420

Родина Buccinidae

- *17) *Anentome helena* (Meder in Philippi, 1847) – Хелена – П, EM429

Родина Bullidae

- 18) *Bulla ampulla* Linnaeus, 1758 – Велика була – М, EM338

Родина Bursidae

- *19) *Tutufa bufo* (Röding, 1798) – Червонорота бурса – М, EM108

Родина Cassidae

- *20) *Cassis cornuta* (Linnaeus, 1758) – Рогатий касіс – М, EM394, EM426, EM430

У малакологічному фонді є черепашка молодої особини (EM394), дорослого самця (EM426) і дорослої самки (EM430)

- 21) *Galeodea echinophora* (Linnaeus, 1758) – Бугорчаста галеодея – М, EM105

- 22) *Phalium bandatum* (Perry, 1811) – Стрічковий касіс – М, EM107

- 23) *Phalium flammiferum* (Röding, 1798) – Смугастиий касіс – М, EM106

Родина Calyptraeidae

- 24) *Crepidula excavata* (Broderip, 1834) – Морська пантофля – М, EM110

- 25) *Crucibulum spinosum* Sowerby, 1824 – Колюча морська чашечка – М, EM453

Родина Cerithidae

- 26) *Cerithium nodulosum* Bruguère, 1792 – Вузлуватий церітіум – М, EM50

- 27) *Rhinoclavis vertagus* (Linnaeus, 1758) – Вигнутий ріноклавіс – М, EM51

Родина Conidae

- 28) *Conus generalis* Linnaeus, 1767 – Генеральський конус – М, EM11

- 29) *Conus inscriptus* Reeve, 1843 – Надписаний конус – М, EM423

- 30) *Conus textile* Linnaeus, 1758 – Текстильний конус – М, EM334

- 31) *Conus virgo* Linnaeus, 1758 – Дівочий конус – М, EM13

Родина Costellariidae

- 32) *Vexillum formosense* (Sowerby, 1889) – Стрункий вексілюм – М, EM454

Родина Cypraeidae

- 33) *Cypraea annulus* Linnaeus, 1758 – Каурі золоте кільце, ципрея золоте кільце – М, EM8

- *34) *Cypraea arabica* Linnaeus, 1758 – Арабська ципрея – М, EM375

- 35) *Cypraea asellus* Linnaeus, 1758 – Ципрея-ослик – М, EM390

- *36) *Cypraea caputserpentis* Linnaeus, 1758 – Ципрея голова змії – М, EM384

- *37) *Cypraea eglantina* (Duclos, 1833) – Видовжена арабська ципрея – М, EM407

- 38) *Cypraea erosa* Linnaeus, 1758 – Еродована ципрея – М, EM385

- 39) *Cypraea lurida* Linnaeus, 1758 – Бліда ципрея – М, EM388

- 40) *Cypraea lynx* Linnaeus, 1758 – Ципрея-рись – М, ЕМ383
 *41) *Cypraea mappa* Linnaeus, 1758 – Ципрея-мапа – М, ЕМ376
 *42) *Cypraea mauritiana* Linnaeus, 1758 – Мавританська ципрея – М, ЕМ377
 43) *Cypraea moneta* Linnaeus, 1758 – Каури-монета, ципрея-монета – М, ЕМ7
 44) *Cypraea mus* Linnaeus, 1758 – Ципрея-миша – М, ЕМ386
 45) *Cypraea pantherina* Solander, 1786 – Ципрея-пантера – М, ЕМ379
 46) *Cypraea pyrum* Gmelin, 1791 – Вогняна ципрея – М, ЕМ389
 *47) *Cypraea talpa* Linnaeus, 1758 – Ципрея-кріт – М, ЕМ380
 *48) *Cypraea testudinaria* Linnaeus, 1758 – Черепахова ципрея – М, ЕМ378
 49) *Cypraea tigris* Linnaeus, 1758 – Тигрова ципрея – М, ЕМ9
 50) *Cypraea vitellus* Linnaeus, 1758 – Тихоокеанська ципрея – М, ЕМ387
 51) *Cypraea zebra* (Linnaeus, 1758) – Ципрея-зебра – М, ЕМ382
 Родина Fascioliariidae
 *52) *Fusinus oblitus* (Reeve, 1847) – Замазаний фузінус – М, ЕМ67
 53) *Operatostoma pseudodon* Burrow, 1815 – Колючий латірус – М, ЕМ356
 54) *Pleuroploca filamentosa* (Röding, 1798) – Волокниста плевроплока – М, ЕМ66
 *55) *Pleuroploca trapezium* (Linnaeus, 1758) – Трапецієподібна плевроплока – М, ЕМ65
 Родина Fissurellidae
 56) *Diodora italica* (De France, 1820) – Італійська діодора – М, ЕМ125
 57) *Fissurella crassa* Lamarck, 1822 – Товста фісурела – М, ЕМ450
 Родина Haliotidae
 58) *Haliotis tuberculata* Linnaeus, 1758, f. *lamellosa* Lamarck, 1822 – Пластинчасте морське вушко – М, ЕМ93
 Раніше цю форму вважали самостійним видом.
 59) *Haliotis rufescens* Swainson, 1822 – Червоне морське вушко – М, ЕМ94
 Родина Haminoeidae
 60) *Atys naucum* (Linnaeus, 1758) – Білий тихоокеанський атіс – М, ЕМ113
 Родина Harpidae
 61) *Harpa amouretta* Röding, 1798 – Мала харпа – М, ЕМ447
 *62) *Harpa articularis* Lamarck, 1822 – Члениста харпа – М, ЕМ14
 Родина Helicidae
 63) *Otala punctata* (Linnaeus, 1758) – Крапчаста отала – Н, ЕМ415
 Родина Littorinidae
 64) *Cenchritis muricatus* (Linnaeus, 1758) – Намистовий ценхрїтїс – М, ЕМ47
 65) *Littorina littorea* (Linnaeus, 1758) – Звичайна літорина – М, ЕМ46
 66) *Littorina obtusata* (Linnaeus, 1758) – Сплющена літорина – М, ЕМ48
 67) *Tectarius pagodus* (Linnaeus, 1758) – Тектаріус-пагода, літорина-пагода – М, ЕМ359
 Родина Lottiidae
 *68) *Patelloida saccharina* (Linnaeus, 1758) – Цукрове морське блюдечко – М, ЕМ455
 Родина Megalobulimidae
 *69) *Megalobulimus oblongus* (O.F.Müller, 1774) – Видовжений мегалобулімус – Н, ЕМ438
 Родина Melonginidae
 70) *Melongena melongena* (Linnaeus, 1758) – Вест-індська мелонгена – М, ЕМ79

- 71) *Volema myristica* Röding, 1798 – Волема мірістіка – М, ЕМ446
Родина Mitridae
- 72) *Mitra glabra* Swainson, 1821 – Гладенька митра – М, ЕМ80
- 73) *Mitra stictica* (Link, 1807) – Митра понтифіка – М, ЕМ81
Родина Muricidae
- 74) *Bolinus brandaris* (Linnaeus, 1758) – Пурпуровий мурекс – М, ЕМ69
- *75) *Chicoreus bourguignati* (Poirier, 1833) – Мурекс Бургіньї – М, ЕМ78
- *76) *Chicoreus ramosus* (Linnaeus, 1758) – Гіллястий мурекс – М, ЕМ74
- 77) *Drupa clathrata* (Lamarck, 1816) – Ґратчаста друпа – М, ЕМ367
- *78) *Haustellum haustellum* (Linnaeus, 1758) – Звичайний равлик-бекас – М, ЕМ404
- *79) *Hexaplex cichoreum* Gmelin, 1791 – Цикорний мурекс – М, ЕМ75
- 80) *Hexaplex erythrostomus* (Smainson, 1831) – Червоноротий мурекс – М, ЕМ76
- 81) *Hexaplex trunculus* (Linnaeus, 1758) – Обрубаний мурекс – М, ЕМ72
- *82) *Murex trapa* Röding, 1798 – Рідкошипий мурекс – М, ЕМ406
- *83) *Murex ternispira* Lamarck – Чорношипий (або гострошипий) мурекс – М, ЕМ402
- 84) *Nucella lapillus* (Linnaeus, 1758) – Атлантична нуцела – М, ЕМ73
- 85) *Rapana rapiformis* (Born) – Ріпоподібна рапана – М, ЕМ355
- 86) *Thais planospira* (Lamarck, 1822) – Рівнозавиткова таїс – М, ЕМ122
Родина Naticidae
- 87) *Euspira catena* (Da Costa, 1778) – Краваткова натіка – М, ЕМ41
- 88) *Natica hebraeus* (Martyn, 1758), синонім *N. maculata* (von Salis, 1793) – Еврейська натіка, плямиста натіка – М, ЕМ36
- 89) *Natica vitellus* (Linnaeus, 1758) – Жовткова натіка – М, ЕМ35
- 90) *Notocochlis tigrina* (Röding, 1798) – Тигрова натіка – М, ЕМ34
- *91) *Neverita aulacoglossa* (Pilsbry & Vanatta, 1908) – Язиката натіка – М, ЕМ369
- 92) *Neverita didyma* (Röding, 1798) – Натіка-близнюк – М, ЕМ42
- 93) *Neverita josephina* Risso, 1826 – Натіка Жозефіни – М, ЕМ40
Родина Neritidae
- 94) *Nerita peloronta* Linnaeus, 1758 – Неріта кривавий зуб – М, ЕМ60
- 95) *Nerita polita* Linnaeus, 1758 – Звичайна неріта – М, ЕМ62
- 96) *Nerita versicolor* Gmelin, 1791 – Строката неріта – М, ЕМ63
- 97) *Neritona granosa* Sowerby, 1825 – Зерниста нерітона – П, ЕМ118
- *98) *Vittina turrita* (Gmelin, 1791), *Neritina turrita* (Gmelin, 1791) – Баштоподібна нерітіна, тигрова нерітіна – П, ЕМ449
Родина Orthalicidae
- 99) *Sultana shuttleworthi* (Albers, 1854) – Султана Шательворта (Шатльворта) – Н, ЕМ119
Родина Pleurodotidae
- 100) *Eurycratera jamaicensis* (Gmelin, 1790) – Ямайська евікратера – Н, ЕМ329
- 101) *Pleurodonte nuxdenticulata* (Férussac, 1821) – Горіхово-зубата плевродонта – Н, ЕМ328
Родина Potamididae
- 102) *Telescopium telescopium* (Linnaeus, 1758) – Равлик-телескоп – М, ЕМ363
- 103) *Terebralia palustris* (Linnaeus, 1767) – Маршева теребралія – М, ЕМ361
Родина Olividae
- 104) *Eburna glabrata* (Linnaeus, 1758) – Гладенька оліва – М, ЕМ6

- 105) *Oliva bulbosa* (Röding, 1798) – Цибулеподібна оліва – М, EM5
 106) *Oliva incrassata* (Lightfoot, 1786) – Кутагста оліва – М, EM354
 Родина Ovulidae
 *107) *Ovula ovum* (Linnaeus, 1758) – Звичайна овула, равлик-яйце – М, EM391
 108) *Volva volva* (Linnaeus, 1758) – Звичайна вольва, морське веретено – М, EM339
 Родина Ranellidae
 *109) *Distorsio reticularis* (Linnaeus, 1758) – Сітчастий дісторсіо – М, EM114
 Родина Strombidae
 110) *Doxander vittatus* (Linnaeus, 1758) – Стрічковий стромбус – М, EM444
 *111) *Euprotomus aratrum* (Röding, 1798) – Рогатий стромбус – М, EM405
 112) *Euprotomus aurisdianae* (Linnaeus, 1758) – Стромбус вухо Діани – М, EM86
 113) *Gibberelus gibberelus albus* (Mörch, 1850) – Горбатий стромбус – М, EM445
 114) *Labiostrombus epidromis* (Linnaeus, 1758) – Мотузковий стромбус – М, EM88
 *115) *Lambis chiragra* (Linnaeus, 1758) – Подагричний лямбіс – М, EM400
 116) *Lambis lambis* (Linnaeus, 1758) – Звичайний лямбіс – М, EM82
 117) *Lambis millipeda* (Linnaeus, 1758) – Лямбіс-тисячоніжка – М, EM83
 *118) *Lambis scorpio* (Linnaeus, 1758) – Скорпіоновий лямбіс – М, EM401
 119) *Strombus canarium* Linnaeus, 1758 – Собачий стромбус – М, EM87
 120) *Strombus gigas* Linnaeus, 1758 – Королівський стромбус – М, EM104
 *121) *Strombus latissimus* Linnaeus, 1758 – Широкий стромбус – М, EM393
 122) *Strombus lentiginosus* Linnaeus, 1758 – Срібний стромбус – М, EM84
 123) *Strombus luhuanus* Linnaeus, 1758 – Червоноротий (або суничний) стромбус – М, EM90
 Родина Terebridae
 124) *Duplicaria duplicata* (Linnaeus, 1758) – Звичайна дуплікарія – М, EM92
 *125) *Terebra maculata* (Linnaeus, 1758) – Терebra меч марліна, плямиста терebra – М, EM91
 Родина Tonnidae
 *126) *Tonna dolium* (Linnaeus, 1758) – Плямиста тона – М, EM398
 *127) *Tonna sulcosa* (Born, 1778) – Стрічкова тона – М, EM117
 Родина Triviidae
 128) *Pusula radians* Lamarck, 1811 – Промениста трівія – М, EM392
 Родина Trochidae
 129) *Cittarium pica* (Linnaeus, 1758) – Сорочий цитаріум – М, EM424
 130) *Gibbula magus* (Linnaeus, 1758) – Магічна гібуля – М, EM370
 *131) *Tectus conus* (Gmelin, 1791) – Конічний тектус – М, EM55
 132) *Tectus dentatus* (Forskál, 1775) – Зубчатий тектус – М, EM372
 133) *Tectus fenestratus* (Gmelin, 1791) – Тектус фенестратус – М, EM58
 Родина Turbinellidae (Vasidae)
 134) *Turbinella pyrum* (Linnaeus, 1758) – Священний чанк – М, EM341
 135) *Vasum cassiforme* (Kiener, 1841) – Шоломоподібний вазум – М, EM21
 *136) *Vasum turbinellus* (Linnaeus, 1758) – Звичайний вазум – М, EM20
 Родина Turbinidae
 137) *Angaria delphinus* (Linnaeus, 1758) – Звичайна ангарія, ангарія-дельфін – М, EM16

- 138) *Bolma rugosa* (Linnaeus, 1767) – Зморшкувата болма, зморшкувата астрея – М, EM452
- 139) *Turbo argyrostomus* Linnaeus, 1758 – Срібноротий турбо – М, EM451
- 140) *Turbo chrysostomus* Linnaeus, 1758 – Золоторотий турбо – М, EM18
- 141) *Turbo cornutus* Lightfoot, 1786 – Рогатий турбо – М, EM357
- 142) *Turbo coronatus* Gmelin, 1791 – Коронований турбо – М, EM15
- Наявна черепашка належить дуже молодій особині, що не дає можливості продемонструвати належним чином зовнішній вигляд черепашки цього виду.
- *143) *Turbo intercostalis* Menke, 1846 – Ребристий турбо – М, EM368
- 144) *Turbo marmoratus* Linnaeus, 1758 – Мармуровий турбо – М, EM19, EM22, EM374
- 145) *Turbo setosus* Gmelin, 1791 – Шершавий турбо – М, EM358
- 146) *Turbo torquatus* Gmelin, 1791 – Намистовий турбо – М, EM17
- Родина Volutidae
- 147) *Aulica vespertilio* (Linnaeus, 1758) – Волюта-кажан – М, EM115
- 148) *Aulicina nobilis* (Lightfoot, 1786) – Благородна волюта – М, EM344
- 149) *Fulgoraria hamillei* (Crosse, 1869) – Фульгорарія – М, EM352
- 150) *Harpulina lapponica* (Linnaeus, 1758) – Покреслена волюта – М, EM364
- Родина Xenophoridae
- 151) *Xenophora crispa* (König, 1825) – Кучерява ксенофора – М, EM112
- Клас Bivalvia – двостулкові**
- Родина Arcidae
- *152) *Arca navicularis* Bruguière, 1789 – Індо-пацифічна арка – М, EM409
- 153) *Arca noae* Linnaeus, 1758 – Ноїв ковчег – М, EM159
- 154) *Larkinia grandis* (Broderip & Sowerby, 1829) – Велетенська анадара – М, EM160
- 155) *Tegillarca granosa* (Linnaeus, 1758) – Зерниста анадара – М, EM162
- 156) *Trisidos torta* (Mörch, 1850) – Скручена арка – М, EM342
- Родина Cardiidae
- 157) *Cardium ringens* Bruguière, 1789 – Серцевидка рінгенс – М, EM158
- 158) *Corculum cardissa* (Linnaeus, 1758) – Розбите серце – М, EM157
- 159) *Fragum unedo* (Linnaeus, 1758) – Сунична серцевидка – М, EM155
- 160) *Maoricardium pseudolima* (Lamarck, 1819) – Серцевидка псевдоліма – М, EM153
- 161) *Trachycardium isocardia* (Linnaeus, 1758) – Вест-індська колюча серцевидка – М, EM154
- Родина Donacidae
- 162) *Donax scortum* (Linnaeus, 1758) – Шкірястий донакс – М, EM190
- Родина Glossidae
- 163) *Glossus humanus* (Linnaeus, 1758) – Морське серце (людське серце, бичаче серце) – М, EM152
- Родина Glyphaeidae
- 164) *Hyotissa hyotis* (Linnaeus, 1758) – Сотова устриця – М, EM191
- Родина Isognomonidae
- 165) *Isognomon isognomum* (Linnaeus, 1758) – Звичайний ізогномон – М, EM193
- Родина Lucinidae
- 166) *Codakia orbicularis* (Linnaeus, 1758) – Куляста кодакія – М, EM337
- Родина Malleidae
- 167) *Malleus albus* Lamarck, 1819 – Білий морський молоток – М, EM343

- Родина Mesodesmatidae
 168) *Mesodesma donacium* (Lamarck, 1818) – Донаксоподібна мезодесма – М, EM189
- Родина Mytilidae
 169) *Lithophaga lithophaga* (Linnaeus, 1758) – Звичайна літофага – М, EM186
 170) *Modiolus philippinarum* (Hanley, 1843) – Філіпінський модіолус – М, EM185
- Родина Nuculanidae
 171) *Nuculana pernula* (O.F.Müller, 1774) – Нукулана Мюлера – М, EM183
- Родина Pectenidae
 172) *Amusium pleuronectes* Linnaeus, 1758 – Азійський місячний гребінець – М, EM333
 173) *Chlamys varia* (Linnaeus, 1758) – Різнобарвний гребінець – М, EM132
 *174) *Gloripallium pallium* (Linnaeus, 1758), *Cryptopecten pallium* (Linnaeus, 1758) – Королівський гребінець, розфарбований гребінець – М, EM332
 175) *Equichlamys bifrons* (Lamarck, 1819) – Дволиций гребінець – М, EM134
 176) *Euvola ziczac* (Linnaeus, 1758) – Гребінець-зигзаг – М, EM131
 177) *Pecten jacobaeus* (Linnaeus, 1758) – Гребінець святого Якова – М, EM127
 178) *Pecten maximus* (Linnaeus, 1758) – Великий гребінець – М, EM137
 179) *Pseudamusium clavatum* (Poli, 1795) – Горбкуватий гребінець – М, EM456
- Родина Pholadidae
 180) *Cyrtopleura costata* (Linnaeus, 1758) – Крила янгола – М, EM335
- Родина Placunidae
 181) *Placuna placenta* (Linnaeus, 1758) – Плакуна плацента – М, EM459
- Родина Pteriidae
 182) *Pinctada margaritifera* (Linnaeus, 1758) – Морська перлова скойка – М, EM149
- Родина Solecurtidae
 183) *Solecurtis strigillatus* (Linnaeus, 1758) – Жолобчатий солекуртіс – М, EM182
- Родина Tellinidae
 184) *Tellinella virgata* (Linnaeus, 1758) – Дівоча теліна – М, EM350
- Родина Tridacnidae
 185) *Hippopus hippopus* (Linnaeus, 1758) – Морське копито – М, EM192, EM336
 186) *Tridacna gigas* (Linnaeus, 1758) – Велетенська тридакна – М, EM428
- Родина Veneridae
 187) *Callista chione* (Linnaeus, 1758) – Каліста Хіони – М, EM163, EM172, EM351
 188) *Callista erycina* (Linnaeus, 1758) – Руда каліста – М, EM170
 189) *Chionopsis gnidia* (Broderip & Sowerby, 1829) – Хіонопсіс гнідіа – М, EM346
 190) *Circomphalus foliaceolamellosus* (Dillwyn, 1817) – Листоподібно-пластинчастий ціркомфалус – М, EM166
 191) *Hysteroconcha dione* (Linnaeus, 1758) – Гістероконха Діони – М, EM167
 192) *Lirophora raphia* (Linnaeus, 1767) – Лірофора пафія – М, EM169
 193) *Tapes decussatus* (Linnaeus, 1758) – Жолобчатий (гратчастий) тапес – М, EM173
 194) *Venus verrucosa* Linnaeus, 1758 – Бородавчастий венус – М, EM165
- Клас Cephalopoda – головоногі**
 Родина Nautilidae
 195) *Nautilus pompilius* Linnaeus, 1758 – Наутілус, морський кораблик – М, EM4, EM373

Серед не визначених до виду матеріалів є також представники інших родин черевоногих молюсків – Ariophantidae, Bulimulidae, Cerionidae, Ellobiidae, Ficidae, Patellidae, Pomatiasidae, Turritellidae, Vermetidae; двостулкових молюсків – Chamidae, Glycymeridae, Glyphaeidae, Limariidae, Ostreidae, Spondylidae, Unionidae; внутрішні черепашки каракатиць (Cephalopoda, Sepiidae), лопатоногі молюски (Scaphopoda), хітони (Polyplacophora).

Наявні фондові матеріали можуть бути використані для ілюстрації багатьох тем, пов'язаних з різноманіттям молюсків або їх взаємовідносинами з людиною. Нижче коротко наведено деякі з них.

Найбільші молюски. Стулка велетенської тридакни *Tridacna gigas* – найбільшого двостулкового молюска у світі (щоправда, музейний зразок значно менший за максимальні розміри цього виду). Черепашка *Achatina achatina* – найбільшого наземного молюска у світі.

Внутрішньовидова мінливість черепашок. Мінливість забарвлення можна продемонструвати на прикладі звичайної літорини *Littorina littorea*, мінливість забарвлення та розмірів черепашки (у дорослих молюсків) – тигрової ципреї *Supraea tigris*, залежність розмірів та форми черепашки від статі молюска – на прикладі рогатого касіса *Cassia cornuta*.

Різноманітність форми та забарвлення черепашки як спосіб пристосування до умов зовнішнього середовища. Маскувальне забарвлення (представники різних родин). Функціональне значення довгих, гострих або розгалужених відростків на черепашках морських молюсків (маскування, механічний захист, збільшення загальних розмірів, утримання на поверхні мулистого дна) на прикладі представників родин Strombidae (особливо роду *Lambis*), Muricidae (роди *Murex*, *Chicoreus*) тощо. Наявність довгого сифонального відростку у представників різних родин (наприклад, у *Haustellum haustellum*, *Fusinus oblitus*) дозволяє дихати, глибоко закопавшись у мул. Обтічна форма черепашки, наявність широкого устя в мешканців прибережних скель (наприклад, у морських вушок або морських блюдечок).

Черепашки молюсків як об'єкт колекціонування. Фондові матеріали дозволяють продемонструвати представників різних родин і родів тропічних морських молюсків, які найчастіше стають об'єктами колекціонування. У тій самій темі можуть бути показані черепашки великих наземних молюсків родини Achatinidae.

Практичне використання молюсків людиною. Їстівні види (зокрема, устриці, морські вушка, ахатіни). Види, з яких добували пурпурову фарбу (*Bolinus brandaris*, *Hexaplex trunculus*), перлини (*Margaritifera margaritifera*), перламутр тощо. Черепашки великих видів морських вушок (*Haliotis*) як посуд. Дрібні види ципрей (*Supraea moneta*, *S. annulus*), які тривалий час використовували як гроші (каурі).

Символічне значення молюсків. Черепашка морського вушка (*Haliotis*) як символ нерозділеного кохання в Японії. Черепашка подагричного лямбіса (*Lambis chiragra*) як талісман від пожежі в Японії (формою нагадує ієрогліф, що означає воду). Гребінець святого Якова (*Pecten jacobaeus*) як символ паломництва у християнстві. Священний чанк (*Turbinella pyrum*) – символ бога Вішну та його реінкарнації Крішна.

Екзотичні молюски вдома. Популярні види молюсків, які утримують у тераріумах (передусім різні види родини Achatinidae, а також *Megalobulimus oblongus*) або акваріумах (*Potamocorbula asolene*, *Asolene spixi*, *Anentome helena*).

Крім традиційних форм експонування музейних предметів (постійно діюча експозиція, виставки), найближчим часом планується суттєво розширити віртуальне експонування черепашок екзотичних молюсків [2].

Висновки

Протягом останніх років вдалося не лише впорядкувати музейну колекцію черепашок екзотичних молюсків, призначених для безпосереднього або віртуального експонування, але й доповнити її окремими атрактивними видами морських (переважно тропічних), прісноводних (акваріумних) і наземних (тераріумних) видів. Разом з тим, частина матеріалів залишається поки що визначеною лише до рівня роду або навіть родини, що знижує їх експозиційну цінність.

1. Гураль-Сверлова Н.В., Гураль Р.І. Наукові колекції Державного природознавчого музею. Вип. 4. Малакологічний фонд. – Львів, 2012. – 253 с.
2. Екзотичні види молюсків у фондах Державного природознавчого музею НАН України: [Електронний ресурс]. Львів, 2015. URL: <http://www.pip-mollusca.org/page/phg/exotic/index.php>. (Дата звернення: 30.03.2015)
3. Führer durch das gräflich Dzieduszyckische Museum in Lemberg. – Lemberg, 1896. – 236 S.

Державний природознавчий музей НАН України, Львів
e-mail: sverlova@pip-mollusca.org

Гураль-Сверлова Н.В.

Экзотические моллюски в фондах Государственного природоведческого музея НАН Украины и возможности их экспозиционного использования

Среди материалов научно-вспомогательного фонда находится коллекция раковин экзотических моллюсков (преимущественно морских, а также наземных и пресноводных). По состоянию на конец марта 2015 г. в ней определено 195 видов из 64 семейств и 3 классов. Часть материалов пока еще определена только до рода или даже до семейства, особенно среди двусторчатых моллюсков. Обсуждаются возможные формы экспозиционного использования раковин экзотических моллюсков.

Ключевые слова: экзотические моллюски, музейная коллекция, экспонирование, Государственный природоведческий музей, Львов, Украина.

Gural-Sverlova N.V.

Exotic molluscs in collection of State Museum of Natural History of NAS of Ukraine and possibilities of their exhibition employment

The shell of the exotic molluscs (mainly the marine ones and the freshwater and land molluscs also) are among the materials of the scientific-subsidiary collection. To the end of March 2015 195 species from 64 families and 3 classes were determined. The part of the materials for the present was determined only to genus or even to the family, specially among the bivalves. The possible forms of the exhibition employment the shells of the exotic molluscs are discussed.

Key words: exotic molluscs, museum collection, exhibition, State Museum of Natural History, Lviv, Ukraine.

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 31

Научные записки Государственного природоведческого музея
Proceedings of the State Natural History Museum

Українською, російською та англійською мовами

Головний редактор Ю.М. Чернобай

Комп'ютерний дизайн і верстка О.С. Климишин, Т.М. Щербаченко

Технічний редактор О.С. Климишин

Адреса редакції:
79008 Львів, вул. Театральна, 18
Державний природознавчий музей НАН України
телефон / факс: (032) 235-69-17
e-mail: editorship@smnh.org
<http://science.smnh.org>

Формат 70x100/16. Обл.-вид. арк. 18,8. Наклад 150 прим.

Виготовлення оригінал-макета і друк здійснено в Лабораторії природничої музеології та видавництва Державного природознавчого музею НАН України